Biblioteka Krakowska nr 172

Ewa Danowska

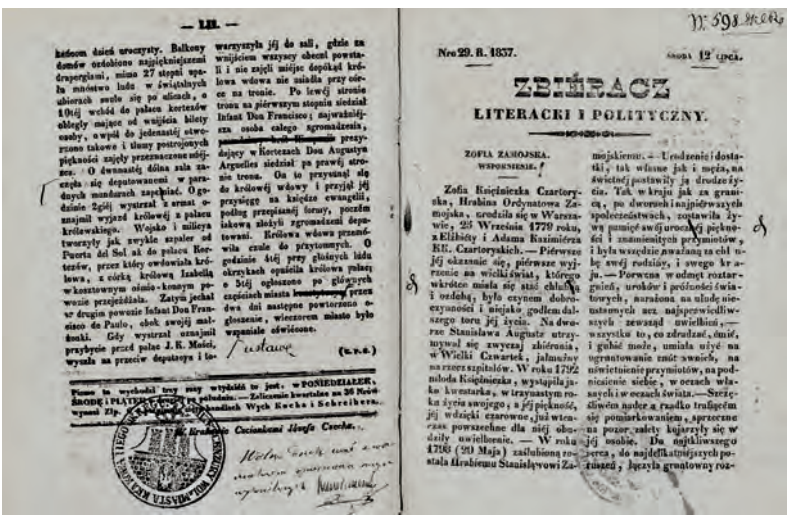
Konstanty Majeranowski (1787–1851) na tle dziejów Wolnego Miasta Krakowa

BIBLIOTEKA
KRAKOWSKA
Nr 172

EWA DANOWSKA

KONSTANTY MAJERANOWSKI (1787–1851) NA TLE DZIEJÓW WOLNEGO MIASTA KRAKOWA

— 131 —

kościołach dzieci uroczysty. Balkony domów ozdobiono najpiękniejszemi draperyami, mimo 27 stopni upału mnóstwo ludu w świątecznych ubiorach siedzi po oknach, a o 10tej wchodzą do pałacu kreterów obiegły mające od wejścia bilety cuchy, wpuść do jedenastej otwarto takowe i tłumy postrojonych piękności zajęły przeznaczone miejsca. O dwunastej dolina zala zaczęła się deputowanemi w paradzie mundurach zajęciać. O godzinie 5tej wyjeżdżał z arsnał o znajmił wyjazd królowej z pałacu królewskiego. Wojsko i milicya tworzyły jak zwykle szpalery od Puerta del Sol aż do pałacu Reterów, przez które owdowiała królowa, z córką królową Izabellą w kosztownym ośmio-konnym powozie przejeżdżała. Zatym jechał w drugim powozie Infant Don Francisco de Paulo, obok swojej małżonki. Gdy wyszedł oznajmił przybycie przed pałac J. K. Mości, wyszła na przeciw deputacya i to-

warzyszyła jej do sali, gdzie na wnijściu wszyscy obecni powitali i nie zajęli miejsc dopóki królowa wdowa nie usiadła przy ołtarcu na tronie. Po lewej stronie tronu na pierwszym stopniu siedział Infant Don Francisco; najważniejsza osoba całego zgromadzenia, [illegible] przybyłej w Kortezach Don Augustyn Argueles siedział po prawej stronie tronu. On to przysiągł się do królowej wdowy i przyjął jej przysięgę na księdze ewangelii, poczem przejeżdżał forsy, poczem takowa złożyła zgromadzeni deputowani. Królowa wdowa przemówiła cztale do przytomnych. O godzinie 6tej przy głośnych ludu okrzykach opuściła królowa pałac, o 8mej ogłoszono po głównych częściach miasta konstytucyą przez dwa dni następne powtarzano ogłoszenie, wieczorem miasto było wspaniale oświecone.

(L. P. E.)

Nro 29. R. 1837. 12 lipca.

ZBIÓR
LITERACKI I POLITYCZNY.

ZOFIA RAMOJSKA.
WSPOMNIENIE.

Zofia Księżniczka Czartoryska, Hrabina Orchymatowa Zamojska, urodziła się w Warszawie, 25 Września 1778 roku, z Elżbiety i Adama Kazimierza Ks. Czartoryskich. — Piękność jéj okazanie się, pierwsze wyjrzenie na wielki świat, którego wkrótce miała się stać chlubą i ozdobą, było czynem dobroczynności i niejako godłem dalszego toru jéj życia. Na dworze Stanisława Augusta utrzymywał się zwyczaj zbierania, w Wielki Czwartek, jałmużny na rzecz szpitalów. W roku 1792 młoda Księżniczka, wystąpiła jako kwestarka, w trzynastym roku życia swojego; a jéj piękność, jéj wdzięki czarowne, już wtenczas powszechne dla niéj obudziły uwielbienie. — W roku 1793 (20 Maja) zaślubiona została Hrabiemu Stanisławowi Zamojskiemu. — Urodzenie i dostatki, tak własne jak i męża, na świetnéj postawiły ją drodze życia. Tak w kraju jak za granicą, po dworach i najwyższych społeczeństwach, zostawiła żywą pamięć swéj urodzonéj piękności i znamienitych przymiotów, i była wszędzie uważaną za cel tuby swéj rodziny, i swego kraju. — Porwana w odmęt rozterguień, uroków i próżności świata, narażona na ulodę niestannych acz najsprawiedliwszych zarzutów uwielbienia, — wszystko to, co zdradzać, omieć, i gubić może, umiała użyć na ugruntowanie cnót swoich, na uświetnienie przymiotów, na podniesienie siebie, w oczach własnych i w oczach świata. — Sprzężeniwśród nader a rzadko trafiającéj się powinarkowaniem, sprzężone na pozór zalety kojarzyły się w jéj osobie. Do najtkliwszego serca, do najdelikatniejszych powinności, łączyła gruntowny roz-

TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW HISTORII
I ZABYTKÓW KRAKOWA
KRAKÓW 2026

KONSTANTY MAJERANOWSKI (1787–1851) NA TLE DZIEJÓW WOLNEGO MIASTA KRAKOWA

TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW HISTORII
I ZABYTKÓW KRAKOWA

Kraków, ul. św. Jana 12

Redaktor serii Biblioteka Krakowska
ZDZISŁAW NOGA

BIBLIOTEKA KRAKOWSKA

Nr 172

EWA DANOWSKA

KONSTANTY MAJERANOWSKI (1787–1851) NA TLE DZIEJÓW WOLNEGO MIASTA KRAKOWA

TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW HISTORII
I ZABYTKÓW KRAKOWA

Kraków 2026

© Copyright by Towarzystwo Miłośników Historii
i Zabytków Krakowa and Ewa Danowska, 2026

Redaktor tomu: Dorota Ilnicka
Recenzent tomu: prof. dr hab. Grzegorz Nieć, UKEN
Indeksy sporządził: Tomasz Babnis
Projekt okładki: Paweł Sepielak

Na okładce

„Zbieracz Literacki i Polityczny", 1837, red. i wyd. Józef Mączyński. Pieczęć cenzorska i adnotacja K. Majeranowskiego, ANKr, zbiory biblioteczne, sygn. 3845

Printed in Poland

ISBN 978-83-8368-518-2 (druk)
ISBN 978-83-8368-519-9 (pdf)
https://doi.org/10.12797/9788383685199

Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa
Kraków, ul. św. Jana 12

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
https://akademicka.pl

Spis treści

Wstęp 7

Część I. Wolne Miasto Kraków – czasy i środowisko Konstantego Majeranowskiego

1. Dzieje polityczne i forma organizacyjno-prawna 12
2. Cenzura 27
3. Obszar, życie publiczne, społeczeństwo 39
4. Życie codzienne – gospodarcze i towarzyskie 50
5. Nauka, literatura, teatr 68
6. Ruch wydawniczy 80
7. Ku upadkowi 103

Część II. Konstanty Majeranowski – sylwetka człowieka, literata, wydawcy

1. Biografia 115
2. Twórczość dramaturgiczna 135
3. Wydawca i redaktor 157
4. Twórczość literacka 186
5. Asesor cenzury Wolnego Miasta Krakowa 204

Zakończenie 217
Bibliografia 219
Spis ilustracji 237
Indeks osobowy 239
Streszczenie 249
Summary 253

WSTĘP

Wolne Miasto Kraków (WMK) w chwili powstania w 1815 r. budziło wielkie nadzieje, że zachowany zostanie skrawek niepodległej Polski. Czas pokazał, że mimo nadanych praw wolność nie była bezwarunkowa, gdyż została ograniczona zapisami w konstytucji i wydawanymi uchwałami oraz rozporządzeniami. Z czasem WMK – nazywane Rzecząpospolitą Krakowską – było coraz bardziej krępowane przez działalność państw opiekuńczych i nie na wiele czynów oraz głośno wyrażanych zapatrywań można było sobie pozwolić. Często bierność społeczeństwa była wymuszona, ale narodowa zdrada zauważana i piętnowana.

Okres istnienia WMK to czas moralnych dylematów zarówno w kręgach władzy, jak i wśród społeczeństwa. Konieczne okazywało się wytyczenie granicy między przekonaniami politycznymi i narodowymi a koniecznością podporządkowania się przepisom narzuconym przez państwa opiekuńcze i ich rezydentów. Nad Krakowianami wisiało widmo represji w przypadku niezastosowania się do narzuconych norm i ustaw.

W takich ciekawych czasach i ciekawym miejscu żył i pracował Konstanty Majeranowski, zapisując się w dziejach Rzeczypospolitej Krakowskiej. Był postacią wyrastającą ponad przeciętność, człowiekiem wielu zainteresowań i zdolności. W okresie WMK (1815–1846) i w kolejnych latach był znany, postrzegano go jako postać barwną, a równocześnie kontrowersyjną, o intrygującym życiorysie. Przez niektórych podziwiany, przez innych znienawidzony i potępiany.

Wydaje się, że jego osobowość była złożona z samych sprzeczności. Jedną z nich jest rozbieżność między patriotycznym tonem jego utworów, przede wszystkim sztuk teatralnych, a pełnieniem funkcji cenzora, która zobowiązywała go do tępienia treści narodowych – do czego gorliwie się stosował.

Również jego twórczość trudno nazwać jednorodną, gdyż podejmował zarówno tematy lojalistyczne wobec zaborczych państw, jak i wątki patriotyczne, sławiące polski naród, a zwłaszcza krakowskie mieszczaństwo. Jako autor sztuk teatralnych łączył tradycję z nowatorstwem, zawsze będąc sprawnym „rzemieślnikiem teatralnym", przetwarzającym ograne schematy fabularne i wprowadzającym ulubione postaci historyczne. Był autorem kilkunastu oryginalnych sztuk opartych na motywach historycznych i krakowskiego folkloru, wystawianych na deskach krakowskiego teatru, dokonał także wielu tłumaczeń dramatów napisanych w językach niemieckim i francuskim. Jego sztuki nie wytrzymały jednak próby czasu i dziś są już prawie nieznane.

Śledząc życiorys Majeranowskiego, nie można nie zauważyć podejmowanych przezeń moralnie dwuznacznych wyborów, oczywiście dostrzeganych przez ówczesne społeczeństwo. Warto przybliżyć jego postać, dobrze znaną w czasach WMK, a obecnie zapomnianą. Jego życiorys – twórczość i działalność – w rzetelny sposób opracował Zbigniew Jabłoński w *Polskim słowniku biograficznym*[1], jednak przez kolejne lata nazwisko Majeranowskiego wspominano niejako marginalnie, jedynie w opracowaniach na temat krakowskiego teatru, czasopiśmiennictwa czy literatury czasów Wolnego Miasta Krakowa. Można dodać, że jego postać w zarysie i wybrany aspekt działalności zostały przedstawione w „Roczniku Krakowskim" w 2024 r. – w artykule pt. *Konstanty Majeranowski (1787–1851) jako wydawca i literat*[2]. Jego sylwetka jest jednak warta pełnego opra-

[1] Zbigniew Jabłoński, *Majeranowski Konstanty*, w: *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), t. 19, red. Emanuel Rostworowski, Wrocław 1974, s. 165.

[2] Ewa Danowska, *Konstanty Majeranowski (1787–1851) jako wydawca i literat*, „Rocznik Krakowski" (dalej: RK), T. 90: 2024, s. 81–99.

cowania na tle rzeczywistości WMK, w oparciu również na archiwalnych materiałach źródłowych i najnowszych wzmiankach w opracowaniach historycznych.

Majeranowski był doceniany jako literat i wydawca, lecz niezbyt lubiany z powodu „kąśliwości pióra", jak wynika z przekazów pamiętnikarskich – był osobą krytycznie ocenianą z racji pełnionej funkcji cenzora, a literaci na ogół cenzorów nie lubią. Doceniano go w Krakowie jako pisarza i redaktora, chociaż jako człowiek nie budził sympatii z powodu swej złośliwości (niektórzy twierdzą, że złośliwość to przejaw inteligencji, ale nie wnikajmy w słuszność takiej opinii). Poza tym był zwalistej postury i miał rude włosy, a ludzie często się z tego naśmiewali.

Trudno go jednak jednoznacznie ocenić ze względu na życiowe wybory w rozwoju kariery w Rzeczypospolitej. Niewątpliwie był utalentowanym literatem o bujnej wyobraźni, zdolnym dziennikarzem, tłumaczem, konsekwentnym – mimo porażek – wydawcą i redaktorem czasopism. Łamy zapełniał przeważnie artykułami własnego autorstwa, głównie o tematyce historycznej, jednak periodyki – poza „Pszczółką Krakowską" – okazywały się efemerydami, nie istniejąc na rynku wydawniczym zbyt długo i nie przynosząc oczekiwanego zysku.

Majeranowski, choć nie był z urodzenia Krakowianinem, miasto obdarzył ogromnym sentymentem i w swej twórczości podkreślał znaczącą rolę dawnej stolicy królów, jej kultury i mieszkańców, posuwając się do historycznych fałszerstw i mistyfikacji, by uwypuklić świetność dawnej Polski. Po upływie epoki napoleońskiej swój los wiązał z Krakowem, nazywanym namiastką wolności, a w porównaniu z rzeczywistością czasu rozbiorów – enklawą swobód narodowych. Pracował najpierw w lokalnej administracji, następnie był sekretarzem Komitetu Zarządzającego Budową Pomnika Tadeusza Kościuszki, dużo pisał i znany był jako poczytny autor.

Bynajmniej nie gloryfikował przykrego faktu rozbiorów Polski, przynajmniej jawnie – nie był zwolennikiem narzuconych miastu przez państwa zaborcze rezydentów. Zapewne jak każdy literat, nie był również zwolennikiem cenzury jako kontroli

nad wystawianymi sztukami teatralnymi i pisanymi tekstami. I co się stało? W roku 1836 został cenzorem, oficjalnie asesorem cenzury w Wolnym Mieście Krakowie, trwając na tej posadzie 12 lat. Zadać można pytanie, dlaczego objął stanowisko cenzora. Niebagatelną rolę odgrywało przypisane temu urzędowi bardzo wysokie wynagrodzenie, a Majeranowski do zamożnych nie należał, tym bardziej że odnosił niepowodzenia w kolejnych swych wydawniczych przedsięwzięciach. Jako cenzor powszechnie był postrzegany i zapamiętany jako urzędnik bardzo surowy, nawet w chwilach, gdy takim być nie musiał. Cenzorów twórcy nie lubią, a jak się okazało – gorliwego na tej funkcji Majeranowskiego w sposób szczególny. Jeszcze kilka lat wcześniej wszak on sam jako literat podlegał cenzurze, należy przyznać – bardzo łagodnej, dokonywanej przez senatorów Wolnego Miasta Krakowa pełniących kolejno, zawsze niechętnie, funkcje cenzorów.

Literaturę naukową dotyczącą okresu Wolnego Miasta Krakowa – jego ustroju, dziejów, ważniejszych wydarzeń czy zjawisk społecznych – można ocenić jako bogatą[3]. Do tego należy dodać wiele interesujących i ważnych pamiętników, wspomnień i dzienników, których autorzy byli wówczas związani z Krakowem. Istotne są także materiały rękopiśmienne, w tym urzędowe, przechowywane w archiwach i bibliotekach naukowych. Również archiwalne akta (zwłaszcza z terenu Mazowsza) skrywają wiele wiadomości na temat rodziny Majeranowskiego, jego młodych lat i życia osobistego.

Nakreślone tło epoki Wolnego Miasta Krakowa, środowiska, w którym żył i pracował Majeranowski, pozwoli zrozumieć, a może nawet ocenić jego poczynania i wybory. Znaczna część tego opracowania, poza zarysem dziejów WMK mającym kompilacyjny charakter, jest poświęcona jego osobistym losom, jego działalności literackiej i dramaturgicznej, a także wydawniczej i na stanowisku asesora cenzury.

[3] Zob. bibliografia zamieszczona na końcu książki.

Część I
Wolne Miasto Kraków – czasy i środowisko Konstantego Majeranowskiego

Słynny krakowski obywatel – pamiętnikarz Józef Wawel-Louis (1803–1872) – nakreślił wyidealizowany obraz Wolnego Miasta Krakowa, w którym przyszło mu spędzić dużą część dorosłego życia: „Poczciwa i kochana nasza Rzeczpospolita Krakowska, inaczej «Wolnym Miastem» nazwana, ów ideał rządu na tym bożym świecie, w którym przez 30 lat przeżyliśmy sobie jak u Pana Boga za piecem, była ościennym mocarstwom zawsze solą w oku, bo oni wiedzieli dobrze, że u nas, pod rządem autonomicznym, jest niemal jak w raju”[1].

Polityk i dziennikarz, a także przez pewien czas dyrektor teatru Hilary Meciszewski podzielił trzydziestodwuletnie dzieje Wolnego Miasta Krakowa na trzy główne okresy: czas organizacji od 1815 do 1818 r., następnie epoka samorządu do 1833 r., a na końcu czas pod rządem Konferencji Rezydentów trzech państw opiekuńczych, do chwili jego wcielenia do monarchii austriackiej w roku 1846[2].

---

[1] Józef Wawel-Louis (ojciec), *Notatki o katastrofie finansowej rodziny i o pożarze miasta Krakowa w r. 1850*, w: *Pamiętniki krakowskiej rodziny Louisów (1831–1869)*, Pamiętniki i Wspomnienia. Seria 1, Pamiętniki Polskie, oprac., wstęp i przyp. Jerzy Zathey, przedm. Janina Bieniarzówna, Kraków 1962, s. 302.

[2] Hilary Meciszewski, *Historya Rzeczypospolitej Krakowskiej (epoka od czasu miesiąca maja 1815 – do listopada 1846 roku), objaśniona wyciągami*

Na temat Wolnego Miasta Krakowa powstało wiele naukowych opracowań i artykułów, rozpatrujących wszelkie aspekty jego funkcjonowania, głównie historyczne i prawne. Nie do przecenienia są oczywiście źródła archiwalne, a także pamiętniki, dzienniki i wspomnienia, dające obraz życia miasta, jego społeczny klimat, postrzeganie wydarzeń politycznych i kulturalnych. Relacje pamiętnikarskie Stanisława Wodzickiego, Jacka Mieroszewskiego, Wiktora Kopffa, Hilarego Meciszewskiego, Ksawerego Preka, Fryderyka Bogumiła Hechla, Ludwika Louisa-Wawela, Antoniego Tesarczyka i innych, podobnie jak codzienne zapiski Kazimierza Girtlera – dają obraz życia publicznego i obyczajowego Krakowa tych czasów. Literatura pamiętnikarska i wspomnieniowa wprowadza w klimat epoki oraz życia Wolnego Miasta Krakowa i jego Okręgu, zawierając ponadto jakże ciekawe charakterystyki osób znanych i ważnych dla tego państewka[3].

1. Dzieje polityczne i forma organizacyjno-prawna

Rzeczpospolita Krakowska zawdzięcza swe istnienie dyplomatycznym sporom i brakowi porozumienia podczas kongresu wiedeńskiego między państwami zaborczymi, szczególnie Rosją a Austrią, w sprawie podziału ziem Księstwa Warszawskiego. Oba państwa niemieckie nie godziły się na to, aby Kraków przypadł w udziale Rosji – zarówno z uwagi na jego znaczenie strategiczne, jak i ze względów prestiżowych. Nie chciały dopuścić, by car miał we władaniu dwie dawne stolice Polski, tj. Warszawę i Kraków. Również Anglia i Francja obawiały się

---

z Akt Rządowych, korespondencyj dyplomatycznych, tudzież pamiętników osób, czynny udział w publicznym życiu tego kraju mających, Kraków 1851, s. XI.

[3] Por. Jerzy Kozakiewicz, *Pamiętnikarze o Wolnym Mieście Krakowie i wartość źródłowa ich relacji*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie", T. 28: 1983, s. 49–63.

zbytniego wzmocnienia pozycji Rosji. Do ostatecznego rozwiązania tej sprawy przyczynił się pośrednio Napoleon Bonaparte, który zmierzał ku Paryżowi, aby rozpocząć swoje „sto dni". Pojawienie się wspólnego wroga wywołało wśród dyplomatów prowadzących w Wiedniu obrady poruszenie i pobudziło wolę kompromisu. Ten długotrwały spór o przynależność państwową Krakowa zakończył się przyjęciem propozycji cara rosyjskiego Aleksandra I, 3 maja 1815 r., w podpisanym wówczas przez Anglię, Austrię, Francję, Prusy i Rosję traktacie dodatkowym[4].

Traktat ten, włączony do ogólnego traktatu kongresu wiedeńskiego z 9 czerwca 1815 r., podpisali pełnomocnicy trzech mocarstw: ze strony rosyjskiej hrabia Andrzej Razumowski, pruskiej – książę Karl August von Hardenberg i austriackiej – książę Klemens Metternich. Ze spornego terytorium utworzono Wolne, Niepodległe i Ściśle Neutralne Miasto Kraków z Okręgiem, pozostające pod opieką Rosji, Austrii i Prus. Państwa te miały być odpowiedzialne zarówno za jego niepodległość, jak i neutralność. Ponieważ ustalone w traktacie dodatkowym zasady przyszłej konstytucji nadawały mu ustrój republikański, stąd powszechnie przyjęto nazwę: Rzeczpospolita Krakowska[5]. Należy dodać, że wobec utworzenia nowego państwa-miasta szczególnie nieprzychylnie był ustosunkowany Metternich, który zawsze podejrzliwie zapatrywał się na Polaków, uważając, że mają skłonność do spiskowania i buntowania się, jednak

---

[4] Wojciech Bartel, *Ustrój i prawo Wolnego Miasta Krakowa 1815–1846*, Biblioteka Krakowska (dalej: BK), nr 116, Kraków 1976, s. 7–8; *Rzeczpospolita Krakowska 1815–1846. Wybór źródeł*, Biblioteka Narodowa. Seria 1, nr 138, wstęp i oprac. Janina Bieniarzówna, Wrocław 1951, s. III–IV; Stanisław Grodziski, *Rzeczpospolita Krakowska, jej lata i ludzie*, Kraków 2012, s. 14–16; Janina Bieniarzówna, Jan M. Małecki, *Dzieje Krakowa*, t. 3, *Kraków w latach 1796–1918*, Kraków 1979, s. 39–41.

[5] Artur Korobowicz, Wojciech Witkowski, *Historia ustroju i prawa polskiego (1772–1918)*, Kraków 2001, s. 225; Marian Kallas, *Historia ustroju Polski X–XX w.*, Warszawa 2001, s. 258; [Walerian Kalinka], *Galicya i Kraków pod panowaniem austryackiem*, Paryż 1853, s. 344.

Streszczenie

Konstanty Majeranowski (1787–1851) na tle dziejów Wolnego Miasta Krakowa

Konstanty Majeranowski był znaną postacią w Krakowie. Jego działalność, aktywność literacka i dramaturgiczna oraz jako wydawcy kolejnych czasopism przypadała na okres Wolnego Miasta Krakowa i Jego Okręgu (1815–1846). Od roku 1836 sprawował funkcję asesora cenzury.

Książka została podzielona na dwie części: „Wolne Miasto Kraków – czasy i środowisko Konstantego Majeranowskiego" oraz „Konstanty Majeranowski – sylwetka człowieka, literata, wydawcy".

Bohater niniejszej książki żył w czasach nominalnie niepodległej Rzeczypospolitej Krakowskiej, lecz nie pozbawiało go to dylematów w zakresie postawy politycznej i narodowej. Dzieje i specyfika Wolnego Miasta Krakowa i Jego Okręgu nazywanego Rzeczypospolitą Krakowską były z sentymentem opisywane i wspominane przez pamiętnikarzy jako namiastka polskiej niepodległości, gdzie żyło się spokojnie, w sprzyjających warunkach gospodarczych i udogodnieniach w handlu. Powstało dzięki ustaleniom między Austrią, Prusami i Rosją zapadłym na Kongresie Wiedeńskim. W książce zostało opisanie funkcjonowanie Senatu Rządzącego, Izby Reprezentantów – władz, których istnienie było zagwarantowane w Konstytucji z 1815 r. W Izbie przez pewien czas zasiadał Konstanty Majeranowski.

W Wolnym Mieście Krakowie istniała policja, milicja, poczta, cenzura (z czasem coraz bardziej represyjna) i własne sądownictwo. W trosce o zachowanie politycznej równowagi państwa zaborcze sprawowały kontrolę poprzez swych rezydentów w Krakowie. Mimo

zobowiązania do neutralności młodzi mieszkańcy Krakowa walczyli w powstaniu listopadowym 1831 r., a po jego upadku miasto przyjęło politycznych uchodźców. Ważnym wydarzeniem dla Wolnego Miasta Krakowa było trwające dziewięć dni powstanie krakowskie, zakończone niepowodzeniem. Po nim Kraków został dotknięty okupacją obcych wojsk, a w 1846 r. został wcielony do Monarchii Habsburskiej.

W okresie istnienia Wolnego Miasta Krakowa panowało ożywione życie naukowe skupione wokół Uniwersytetu Jagiellońskiego i Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, działalność literacka, wydawnicza, życie teatralne i towarzyskie oraz działały społeczne stowarzyszenia, wśród których można wymienić Komitet Zarządzający Budową Pomnika Tadeusza Kościuszki.

W książce na tle zachodzących wydarzeń i zjawisk została przedstawiona biografia Konstantego Majeranowskiego. Urodził się w 1787 r. w Goszczynie w powiecie grójeckim, w rodzinie wywodzącej się z drobnej szlachty, lecz konsekwentnie utrzymywał, że pochodzi z krakowskiego mieszczaństwa. W młodości miał przebywać we Francji, stąd jego znakomita znajomość tego języka. W czasach Księstwa Warszawskiego służył w 3 Pułku Ułanów, który stacjonował w Krakowie. Po odejściu z wojska osiedlił się w tym mieście i pracował we władzach administracyjnych. Był dwukrotnie żonaty – z Marianną Bendówną, a po jej śmierci z Antoniną z Oprządkiewiczów. Miał sześcioro dzieci.

Majeranowski był postacią kontrowersyjną, darzono go różnymi uczuciami – od podziwu za literackie i dramaturgiczne talenty po niechęć i podejrzenia (niepotwierdzone) o szpiegostwo wobec Rosji, kąśliwe pióro i złośliwość. Znano go w Krakowie, gdyż wyrastał ponad przeciętność.

Był autorem wielu oryginalnych sztuk scenicznych na potrzeby krakowskiego teatru – wśród nich można wyróżnić *Pomniki Aleksandra*, *Pierwsza miłość Kościuszki*, *Kazimierz Wielki i Brózda*, *Wesele na Pocieszce*, *Rej z Nagłowic* czy *Urszula Meierin*. Znany był także jako autor licznych tłumaczeń, przeróbek i adaptacji utworów scenicznych z języka francuskiego i niemieckiego.

Zasłynął jako wydawca w sumie czternastu tytułów czasopism, które nie przetrwały zbyt długo na rynku wydawniczym, poza

„Pszczółką Krakowską", ukazującą się w latach 1819–1822. Był literatem zapełniającym głównie łamy redagowanych i wydawanych przez siebie czasopism – publikował gawędy historyczne, opowieści historyczne, felietony, polemiki, czy zamieszczał fragmenty swych sztuk teatralnych. Pozostałą część łamów czasopism zajmowały wiersze czy artykuły głównie krakowskich literatów.

Majeranowski tworzył także falsyfikaty historyczne, które często po długim czasie zostawały zdemaskowane. Sławił w nich świetność dawnego krakowskiego mieszczaństwa, jego zamożność i bogactwo obyczajów. W swej twórczości sięgał do dziejów Polski, ludowych legend i obrzędów, a także do krakowskich tradycji. Rozpropagował Rękawkę, Comber, przemarsz Lajkonika, przypomniał postać Twardowskiego, ułożył pieśń Bractwa Kurkowego podając ją za autentyczną.

Poza „Pszczółką Krakowską" był redaktorem i wydawcą m.in. „Telegrafu", „Krakusa", „Kroniki Codziennej Krajowej i Zagranicznej", „Flory Polskiej", „Gońca Krakowskiego" czy „Kuriera Krakowskiego Powszechnej Zabawie Poświęconego". Periodyki wydawane przez niego miały charakter literacko-kulturalny i informacyjny.

Jakkolwiek jako literata i dramaturga trudno go posądzić o lojalizm wobec państw zaborczych, to jako asesor cenzury Wolnego Miasta Krakowa zdecydowanie zmienił postępowanie. Tłumił przejawy swobody myśli, którymi sam się odznaczał jako autor, redaktor i wydawca. Cechował się gorliwością w pełnieniu cenzorskich obowiązków, a ze strony literatów księgarzy i drukarzy otaczała go szczególna niechęć.

U schyłku życia Majeranowski wycofał się w zacisze domowe, zmarł w 1851 r., a fakt ten przeszedł bez echa – nie pojawił się żaden nekrolog a pogrzeb był skromny. Jego utwory literackie i sztuki sceniczne, za życia płodnego i poczytnego literata nie przetrwały próby czasu.

Zarówno okres trwania Wolnego Miasta Krakowa, namiastki wolności w epoce porozbiorowej są ciekawe, tak i postać Majeranowskiego ściśle z nim związanego.

Słowa kluczowe: Wolne Miasto Kraków, Konstanty Majeranowski, biografia, literat i dramaturg, wydawca czasopism, cenzor

Summary

Konstanty Majeranowski (1787–1851) Against the Background of the History of the Free City of Kraków

Konstanty Majeranowski was a well-known figure in Kraków. His literary and dramatic work, as well as his work as a publisher of subsequent magazines, spanned the period of the Free City of Kraków and its District (1815–1846). From 1836, he served as a censorship assessor.

The book is divided into two parts: „Free City of Kraków – the times and milieu of Konstanty Majeranowski" and "Konstanty Majeranowski – a profile of the man, writer, publisher."

The protagonist of this book lived during the nominally independent Republic of Kraków, but this did not exempt him from dilemmas regarding his political and national stance. The history and specificity of the Free City of Kraków and its district, known as the Republic of Kraków, were fondly described and remembered by memoirists as a semblance of Polish independence, where life was peaceful, with favorable economic conditions and trade facilities. It was established thanks to agreements reached between Austria, Prussia, and Russia at the Congress of Vienna. The book describes the functioning of the Governing Senate and the House of Representatives—authorities whose existence was guaranteed by the Constitution of 1815. Konstanty Majeranowski served in this House for a time.

The Free City of Kraków had a police force, militia, post office, censorship (which became increasingly repressive over

time), and its own judiciary. To maintain political balance, the partitioning powers exercised control through their residents in Kraków. Despite their commitment to neutrality, young Kraków residents managed to fight in the November Uprising of 1831, and after its fall, the city accepted political refugees. A significant event for the Free City of Kraków was the nine-day Kraków Uprising, which ended in failure. Afterward, Kraków was occupied by foreign forces, and in 1846, it was incorporated into the Habsburg Monarchy.

During the period of the Free City of Kraków's existence, there was a vibrant academic life centered around the Jagiellonian University and the Kraków Scientific Society, literary and publishing activity, theatrical and social life, and active social associations, including the Committee Managing the Construction of the Tadeusz Kościuszko Monument.

This book presents the biography of Konstanty Majeranowski against the backdrop of ongoing events and phenomena. He was born in 1787 in Goszczyn, Grójec County, to a family descended from the minor nobility, but consistently maintained his origins in the Kraków bourgeoisie. He reportedly spent time in France in his youth, hence his excellent knowledge of the language. During the Duchy of Warsaw era, he served in the 3rd Uhlan Regiment, which was stationed in Kraków. After leaving the army, he settled in the city and worked in the administrative authorities. He was married twice – to Marianna Bendówna, and after her death, to Antonina née Oprządkiewicz. He had six children.

Majeranowski was a controversial figure, from admiration for his literary and dramatic talents to dislike and suspicions (unconfirmed) of espionage against Russia, a sharp tongue, and a malicious nature.

He was known in Kraków for his extraordinary stature. He authored numerous original plays for the Kraków theatre, including *Pomniki Aleksandra* (Alexander's Monuments), *Kosciuszko's First Love*, *Kazimierz Wielki i Brózda* (Casimir the Great and Brózda), *Wesele na Pocieszce* (The Wedding at the Consolation Theatre), *Rej z Nagłowic* (Rej of Nagłowic), and *Ur-*

sula Meierin. He was also known for his numerous translations, adaptations, and reworkings of French and German stage plays.

He became famous as the publisher of a total of fourteen magazine titles, which did not survive long on the publishing market, except for "Pszczółka Krakowska," which appeared from 1819 to 1822. He was a writer who primarily filled the pages of the magazines he edited and published—publishing historical tales, historical narratives, columns, polemics, and excerpts from his plays. The remaining pages were occupied by poems and articles, primarily by Krakow writers.

Majeranowski also created historical forgeries, which were often exposed long afterward. In them, he celebrated the splendor of the former Krakow bourgeoisie, its wealth, and the richness of its customs. In his work, he drew on Polish history, folk legends and rituals, as well as Krakow traditions. He popularized Rękawka, Comber, the Lajkonik march, recalled the figure of Twardowski, composed a song of the Brotherhood of the Riflemen, passing it off as authentic.

In addition to "Pszczółka Krakowska," he was the editor and publisher of, among others, "Telegraf," "Krakus," "Kronika Codzienna Krajowa i Zagraniczna," "Flora Polska," "Goniec Krakowski," and "Kurier Krakowski Powszechnej Zabawie Poświęcony." The periodicals he published were literary, cultural, and informative in nature. While as a writer and playwright, he could hardly be accused of loyalty to the partitioning powers, as a censor of the Free City of Krakow, he changed his approach decisively. He suppressed the expressions of free thought that distinguished him as an author, editor, and publisher. He was characterized by zeal in fulfilling his censorship duties, and was particularly resented by literary professionals, booksellers, and printers.

Towards the end of his life, Majeranowski retreated to the privacy of his home, dying in 1851. This event went unnoticed – no obituary was published, and his funeral was modest. His literary works and stage plays, produced during the lifetime of this prolific and widely read writer, did not stand the test of time.

Both the period of the Free City of Kraków and the semblance of freedom in the post-partition era are interesting, as is the figure of Majeranowski, closely associated with it.

Keywords: Free City of Kraków, Konstanty Majeranowski, biography, writer and playwright, magazine publisher, censor

Okres istnienia Wolnego Miasta Krakowa i Jego Okręgu (1815–1846) – namiastki polskiej niepodległości w czasach zaborów, powstałej na mocy postanowień Kongresu Wiedeńskiego – jest ciekawym etapem w naszych dziejach. Chociaż miasto cieszyło się swobodą w sferze gospodarczej, to pod względem politycznym było kontrolowane przez rezydentów rządów państw zaborczych. Głównie na ten okres przypada życie i działalność Konstantego Majeranowskiego (1787–1851). Chociaż pochodził z rodziny drobnej szlachty mazowieckiej, utrzymywał, że jest rodzonym Krakowianinem.

Był literatem, autorem historycznych falsyfikatów zdemaskowanych po latach. W swoich utworach sławił bogactwo i tradycje krakowskiego mieszczaństwa, czerpał z dziejów historycznych Polski, a także obrzędów i legend ludowych. Zasłynął jako autor sztuk scenicznych wystawianych w krakowskich teatrach oraz adaptator utworów scenicznych niemieckich i francuskich.

Był niestrudzonym wydawcą czasopism, z których najdłużej na rynku utrzymała się „Pszczółka Krakowska". Jako asesor cenzury – obowiązkowy i surowy – tropił przejawy wolności słowa, przez co był nielubiany przez literatów, wydawców i księgarzy. Zmarł w zapomnieniu, a jego twórczość literacka tak ongiś popularna, nie wytrzymała próby czasu. Warto jednak przypomnieć jego sylwetkę i ciekawą biografię na tle realiów życia Wolnego Miasta Krakowa.

ISBN 978-83-8368-518-2

9 788383 685182

Towarzystwo Miłośników
Historii i Zabytków Krakowa
ul. św. Jana 12, 31-018 Kraków

www.tmhzk.krakow.pl